অধ্যায় ১০ ঃ *কথা ভাগৱত* ঃ প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় অধ্যায়

অধ্যায় গাঁথনি

১০.১ উদ্দেশ্য
১০.২ পৰিচয়
১০.৩ *কথা ভাগৱত* ঃ প্ৰথম অধ্যায়ৰ চমু আলোচনা
১০.৪ *কথা ভাগৱত* ঃ দ্বিতীয় অধ্যায়ৰ চমু আলোচনা
১০.৫ *কথা ভাগৱতৰ* গদ্য ৰীতিৰ বৈশিষ্ট্য
১০.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
১০.৭ অধিক জানিবলৈ
১০.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)
১০.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১০.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- ভট্টদেৱৰ *কথা ভাগৱতৰ* প্ৰথম অধ্যায় আৰু দ্বিতীয় অধ্যায়ত সন্নিবিষ্ট পাঠৰ লগত পৰিচিত হ'ব পাৰিব।
- *কথা ভাগৱতৰ* বৰ্ণিত বিষয়বস্তু সম্পৰ্কে সম্যক ধাৰণা সম্যক লাভ কৰিব।
- লেখকৰ ভাগৱতৰ দৰে দাৰ্শনিক তত্ত্ব কথাক যি সৰল ৰূপ দিব পৰা ক্ষমতা, পাণ্ডিত্য আৰু ভক্তি পৰায়ণতা তাক ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।

১০.২ পৰিচয়

স্নাতকোত্তৰ অসমীয়া দ্বিতীয় ষাণ্মাসিকৰ অন্তৰ্গত ঐচ্ছিক-২ পাঠ্যবিষয় 'ভক্তি সাহিত্য'ৰ এইটো দশম অধ্যায়। ইয়াৰ আগৰ অধ্যায়টিত অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ জনক ভট্টদেৱৰ ব্যক্তিত্ব প্ৰতিভাৰ বিষয়ে পঢ়িলে। এই অধ্যায়ত আপুনি ভট্টদেৱৰ *কথা ভাগৱত* ঃ প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় অধ্যায়ৰ কথা পঢ়িবলৈ পালে। ভাগৱত এখন অতি প্ৰসিদ্ধ আৰু জনপ্ৰিয় পুৰাণ। ভক্তি ৰসাত্মক সংস্কৃত সাহিত্য আৰু দৰ্শন বিলাকৰ ভিতৰত ভাগৱত পুৰাণ এখন শ্ৰেষ্ঠ গ্ৰন্থ। ভাৱগতৰ মতে প্ৰধান উপাস্য দেৱতা পৰম পুৰুষ শ্ৰীকৃষ্ণ ভাগৱতৰ এটা অংশ নহয়, তেওঁ পূৰ্ণ অৱতাৰ পৰম ব্ৰহ্ম। অৰ্থাৎ 'কৃষ্ণস্তু ভগৱান স্বয়ম। ব্ৰহ্ম পৰামাত্ম বা ভগৱান, ভাগৱতৰ মতে এক (One), অনন্ত (eternal) আৰু অদ্বয় (non dual) জ্ঞান স্বৰূপ সত্তা। ভাগৱতে কয় ঃ সংকীৰ্ণ স্বাৰ্থপৰতা আৰু অহংকাৰ এৰি ভক্তই ভগৱানত সম্পূৰ্ণভাৱে আত্মসমৰ্পণ কৰিব পাৰে। পৰমেশ্বৰে যি ৰূপে নিযুক্তি কৰে সেইমতে কেৱল নিমিত্ত ৰূপে যদি ভক্তই কাম কৰি যায় তেন্তে

ভক্তৰ অন্তৰলৈ আসক্তি আৰু ফলাকাক্ষা আহিব নোৱাৰে। ফলত মুক্তিৰ পথ সুগম হয়। ভাগৱতে শ্ৰেষ্ঠ ভক্তি নিৰ্গুণ ভক্তিৰ কথা কয়। এই নিৰ্গুণ ভক্তি উত্তম ভক্তি, যাক লাভ কৰিব পৰা যায় নিষ্কাম কৰ্মসম্পাদন, ভগৱানৰ পূজা উপসনা, শ্ৰৱণ, মনন, নিদিধ্যাসন আদি উপায়ৰ দ্বাৰা।

ভাগৱতৰ উৎপত্তি সম্পৰ্কত ভাগৱততেই পোৱা যায়। এদিনাখন সৰস্বতীৰ জলত স্নান কৰি পবিত্ৰ কদৰিকাশ্ৰমত বহি ব্যাসদেৱে দিব্য জ্ঞানৰ দ্বাৰা কাল-প্ৰভাৱ দেখিলে। তেওঁৰ মনলৈ চিন্তা আহিল কি কৰিলে সকলো বৰ্ণ আৰু আশ্ৰমৰ মংগল হ'ব। লোক কুশলার্থে তেওঁ বেদ বিভাগ, পুৰাণ, মহাভাৰত আদি নানা শাস্ত্ৰ প্ৰণয়ন কৰিলে। তথাপি তেওঁৰ মনে যথার্থ শান্তি পোৱা নাছিল। এনে সময়তে নাৰদ মুনি আহিলত ব্যাসদেৱে নাৰদমুনিৰ আগত মনৰ অশান্তিৰ কথা ক'লে। নাৰদে তেতিয়া ক'লে-ব্যাসদেৱে নানা শাস্ত্ৰ প্ৰণয়ন কৰিলেও ভগৱান শ্ৰীহৰিৰ নিৰ্মল যশ বিস্তাৰিতভাৱে বৰ্ণনা কৰা নাই। এই কাম কৰিলেহে তেওঁ মনত শান্তি পাব। নাৰদ গুচি যোৱাৰ পাছত ব্যাসদেৱ ধ্যানস্থ হ'ল, তেতিয়া তেওঁ পৰমেশ্বৰ আৰু তেওঁৰ অধীনা মায়াক দেখা পালে। ইয়াৰ পিছতে ব্যাসদেৱে হৰি যশ প্ৰধান ভাগৱত প্ৰণয়ন কৰে আৰু প্ৰথমতে বিষয়াভিলাসশূণ্য নিজ পুত্ৰ শুকদেৱক পঢ়ায়। শুকমুনিয়ে পিছত ৰজা পৰীক্ষিতক মৃত্যুৰ আগে আগে ভাগৱতৰ তত্ত্ব কথা কৈছিল বুলি জনা যায়। সংক্ষেপতে এয়াই হ'ল ভাগৱত সৃষ্টি আৰু বিষয়বস্তুৰ পৰিচয়।

১০.৩ *কথা ভাগৱত* ঃ প্ৰথম অধ্যায়ৰ চমু আলোচনা

কথা ভাগৱতৰ প্ৰথম অধ্যায়ৰ চমু আলোচনা আগবঢ়োৱাৰ আগতে মূল ভাগৱতৰ প্ৰথম অধ্যায়ৰ বিষয়বস্তুক অতি সংক্ষেপে কৈ ল'ব খুজিছো। মূল মতে নৈমিষাৰণ্যত সহস্ত্ৰ বছৰ ধৰি যজ্ঞ কৰি থকা শৌনকাদি মুনিসকলে মহাত্মা সূতক এই কেইটা প্ৰশ্ন সুধিলে— (১) সূতে মহাভাৰত, পুৰাণ আৰু সমগ্ৰ ধৰ্মশাস্ত্ৰ অধ্যায়ন কৰিছে। বেদ ব্যাস আদি মুনিসকলে যি জানে তাকো তেওঁ জানে। কলিযুগৰ অল্পায়ু, বুদ্ধিহীন আৰু ৰুগীয়া মানুহৰ অনন্ত শাস্ত্ৰ শ্ৰৱণৰ ক্ষমতা নাই। গতিকে তেওঁ নৰসমাজৰ হিতৰ কাৰণে, বুধিনিষ্ঠ উপায়ৰ দ্বাৰা সমগ্ৰ শাস্ত্ৰৰ সাৰ উদ্ধাৰ কৰি ক'ব লাগে। (২) কি বিশেষ কাৰ্যসাধনৰ কাৰণে ভগৱানে দৈৱকীৰ ঘৰত জন্ম লৈছিল। (৩) ভগৱানৰ সৃষ্ট্যাদি লীলা। (৪) ভগৱানৰ অৱতাৰ কথা (৫) শ্ৰীকৃষ্ণৰ চৰিত কথা (৬) ধৰ্মৰূপে কৃষ্ণ বৈকুণ্ঠলৈ গ'লে ধৰ্ম ক'ত থাকিব।

কথা ভাগৱতৰ প্ৰথম অধ্যায়ত ভট্টদেৱে নমো গনেশায় বুলি সংস্কৃতত শ্লোকটি উল্লেখ কৰাৰ পাছত 'সূতৰ প্ৰতি শৌনকাদিৰ প্ৰশ্ন' শীৰ্ষক শিৰোনামেৰে প্ৰথমে এটি নিজা মংগলাচৰণ জয় জয় শ্ৰীকৃষ্ণ বুলি পৰমমংগল মুক্তিদায়ক পৰমেশ্বৰক প্ৰণাম জনাই 'তাহান চৰিত্ৰ শ্ৰী ভগৱত শাস্ত্ৰ' সংক্ষেপে লিখাৰ উদ্দেশ্য উল্লেখ কৰিছে। লগতে নিজকে অলপমতি বুলি প্ৰকাশ কৰি গুৰু দামোদৰৰ আজ্ঞাত, বিভিন্ন দীবাৎয্য অনুসৰি সন্তসৰৰ অনুমোনার্থে সংক্ষিপ্ত ৰূপত কথা নিবন্ধো বুলি সূচনা কৰিছে।

তাৰ পিছত প্ৰথম স্কন্ধৰ কথা কওঁ বুলি বিশ্ব সৃষ্টি আদি নৱ লক্ষণে লক্ষিত জগতৰ পৰম আশ্ৰয় শ্ৰীকৃষ্ণক নমস্কাৰ জনাইছো 'নৱ লক্ষণে লক্ষিত' কথাযাৱতে সৃষ্টি তত্ত্বৰ ব্যাপক কথা সোমাই আছে। নৱ লক্ষণ অর্থাৎ সর্গ, বিসর্গ, স্থানস, পোষণ.....ইশানু কথা নিৰোধ মুক্তি আৰু আশ্ৰয়। পৰমব্ৰহ্মৰ পৰা প্ৰকৃতিৰ তিনি গুণৰ বৈষম্য হৈ মহত্তত্ব, অহঙ্কাৰ তত্ত্ব....., শকাদি পঞ্চ তন্মাত্ৰ,..... আকাশাদি মহাভূত আৰু ইন্দ্ৰিয় বিলাকৰ উদ্ভৱ হয়। এইবিলাকে বিৰাত অর্থাৎ ব্ৰহ্মাণ্ড দেহ নির্মাণ কৰে। উভয়বিধ সৃষ্টিকে সর্গ বোলে। ব্ৰহ্মৰ নাম 'বিসর্গ'। ভগৱানৰ সৃষ্ট বস্তুক যিহে পালন কৰে সিয়েই স্থান। ভক্তৰ প্ৰতি ঈশ্বৰৰ অনুগ্ৰহেই 'পোষণ' কর্মৰ বাসনাই' অনুগৃহীত সাধুসকলৰ ধর্মৰ নাম 'মন্বন্তৰ'। ভগৱানৰ অৱতাৰ কথা আৰু তেওঁৰ ভক্তৰ চৰিত্ৰ বর্ণনাকে। 'ঈশানুকথা বোলে। প্ৰলয় কালত হৰিয়ে যোগনিদ্ৰা অৱলম্বন কৰিলে জীৱগণে নিজ শক্তিৰ দ্বাৰা তেওঁত লয় হয়। ইয়াকে 'নিৰোধ' বোলে। আত্মাই অন্যথা ৰূপ এৰি যেতিয়া ব্ৰহ্ম স্বৰূপত অৱস্থান কৰে, তাকেই 'মুক্তি' বোলে। আত্মাই অন্যথা ৰূপ এৰি যেতিয়া ব্ৰহ্মস্বৰূপত অৱস্থান কৰে, তাকেই মুক্তি বোলে। মাৰ পৰা বিশ্বৰ সৃষ্টি, স্থিতি আৰু প্ৰলয় হয়। তেৱেঁই 'আশ্ৰয়'। ইয়াৰ ভিতৰত দশমটো সর্বপ্ৰধান আৰু ভগৱান শ্ৰীকৃষ্ণক নমস্কাৰ জনাই শ্ৰীকৃষ্ণ দ্বৈপায়ন ব্যাসদেৱে বিভিন্ন শাস্ত্ৰ সৃষ্টি কৰাৰ পিছতো মনত শান্তি নোপোৱাত নাৰদ মুনিৰ উপদেশ অনুসৰি ভট্টদেৱে ভাগৱত শাস্ত্ৰৰ মূল বিষয় শ্ৰীকৃষ্ণৰ মাহাত্ম্য বা বিভূতিসমূহ চিন্তন মনন কৰিছে। যাৰ দ্বাৰা জগত প্ৰপঞ্চ সৃষ্টি হৈছে। প্ৰকৃতি (ঈশ্বৰৰ সৃষ্টি কৰা আদি শক্তি) আৰু পুৰুষৰ (জগতৰ সক্ৰিয় আদি শক্তি, পৰমব্ৰহ্ম) দ্বাৰা। এই ৰহস্য জ্ঞান জানিবৰ বাবে ভাগৱতেই হৈছে শ্ৰেষ্ঠ গ্ৰন্থ। য'ত শ্ৰীনাৰায়নে কৈছে যে এই সংসাৰৰ তিনি তাপৰ পৰা উদ্ধাৰ হ'বলৈ হৰি ভজন অর্থাৎ শ্ৰীকৃষ্ণৰ শ্ৰৱণ-কীর্তন শ্ৰেষ্ঠ উপায়। সকলো শাস্ত্ৰৰ ভিতৰত ভাগৱতৰ অমৃত ভক্তিৰসৰ সকলোতকৈ শ্ৰেষ্ঠ। হৰিভজনৰ দ্বাৰাহে এই ভক্তি লাভ কৰিব পাৰি। বেদ কল্পলতাৰ ফল ভাগৱত শাস্ত্ৰৰ অমৃত ৰস বৈকুণ্ঠত আছিল, নাৰদে আনি ব্যাসক দিলে। ব্যাসে শুকক পঢ়ালে। আৰু শুকৰ মুখেৰে পৃথিৱীত ব্যক্ত হ'ল। এতেকে ভক্তিৰসৰ পান কৰোতাসকলে ভাগৱত চর্চাৰ দ্বাৰা আধ্যাত্মিক উত্তৰণ সাধিব পাৰে। গতিকে সকলো লোককে নিতৌ শ্ৰী ভাগৱত শ্ৰৱণ কীর্তন কৰিবলৈ লেখকে আহ্বান জনাইছে।

এইদৰে ভট্টদেৱে ভাগৱত সৃষ্টিৰ কথা কৈ পৰৱর্তী স্তৱত ভাগৱতৰ প্ৰথম স্কন্ধৰ বিষয় বস্তুক আগবঢ়াইছে। পাঠমতে নৈমিষাৰণ্যত শৌনকাদি ঋষিসকলে বিষ্ণুপ্ৰাপ্তিৰ অর্থে সহস্ৰ বছৰ যজ্ঞ কৰিছিল। এদিন প্ৰভাততে যজ্ঞ কর্ম কৰি পুৰাণ বক্তা সুত (ৰোমহর্ষনৰ পুত্ৰস ব্যাসদেৱৰ শিষ্য)ক প্ৰশ্ন কৰিলে। হে সুত, তুমি সকলো পুৰাণ, মহাভাৰত নানা শাস্ত্ৰ পঢ়ি ব্যাখ্যা কৰিছা, ব্যাসদেৱৰ দ্বাৰা তুমি ভাগৱত শিক্ষা পাইছা কাৰণ গুৰুৱে গূঢ় ৰহস্যৰ জ্ঞান দিয়ে। তুমি সেই ৰহস্যৰ কথা কলিযুগৰ অল্পমতি অলপ আয়ুৰ আৰু নানা তাপত তাপিত নৰ মনুস্যক সকাহ দিবলৈ আহ্বান জনালে।

লগতে সুতক এই প্ৰশ্নও কৰা হ'ল যে ভগৱান শ্ৰীকৃষ্ণনো দৈৱকীৰ গর্ভত কি নিমিত্তে উপজিছিল? যাৰ নাম উচ্চাৰণে জীৱৰ কর্ম বন্ধনৰ ফলত লাভ কৰা পুনঃ পুনঃ জন্মৰ সকলো দুখ নাশ হয়। তেওঁৰ কথা শুনিলে কলিমলৰ বিনাশ হ'ব।

"নাৰদাদি ভক্তগণে যি সৃষ্টি আদি লীলা গাই হৰি অৱতাৰৰ কথা কয়, তাকো কোৱা। যাতে সকলো লোকে ভাগৱতৰ ভক্তি ৰসৰ কথা শুনি তৃপ্তি পায় আৰু তেনে ভক্তি ৰসৰ আস্বাদৰ

মাধুৰ্য্য নকমে, বৃদ্ধিহে হয়। লগতে শ্ৰীকৃষ্ণৰ অৱতাৰৰ লীলা কোৱা য'ত বলভদ্ৰ সহিতে যি কৰ্ম কৰিছিল সকলো সামৰি কোৱা যাতে ভক্ত প্ৰসন্ন হয়। আন এটা প্ৰশ্নত সুধিলে ধৰ্মৰ ৰক্ষক শ্ৰীকৃষ্ণ বৈকুণ্ঠলৈ গ'লে কি হ'ব? এই ছটা প্ৰশ্ন বুজাই কোৱা। যজ্ঞাদিত আকুল যদিও মুনিসবেও এই অমৃত কথা শুনিব। কলি কালৰ ভয়াবহতা দেখি তাৰ পৰা সাৰিবৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰিছোঁ। গতিকে এই অমৃত কথা শুনি আমি উপকৃত হ'ম।" সামৰণিত কৃপাময় ভগৱন্তক প্ৰণাম কৰি ভগৱন্তক জানিবৰ বাবে ঋষি সকলে এনে প্ৰশ্নৰ অৱতাৰণা কৰিছে বুলি ভট্টদেৱে অধ্যায়টি সামৰণি মাৰিছে। ইয়াত ভাগৱতক সংসাৰৰ জয় গ্ৰন্থ বুলি কোৱা হৈছে। আলোক বা পোহৰে অন্ধকাৰৰ বস্তু প্ৰকাশ কৰাৰ নিচিনাকৈ এই শাস্ত্ৰয়ো স্থূল আৰু সখম জগতৰ মাজত আত্মা ক'ত কিভাৱে লুকাই আছে তাক দেখুৱায়।

১০.৪ *কথা ভাগৱত* ঃ দ্বিতীয় অধ্যায়ৰ চমু আলোচনা

ভট্টদেৱে দ্বিতীয় অধ্যায়ৰ কথা ভাগৱতত 'সূতৰ উত্তৰ' শিৰোনামেৰে কথা বস্তুৰ আৰম্ভ কৰিছে। মুনিসৱৰ এই ছয় প্ৰশ্ন শুনি সূত আনন্দিত হ'ল। প্ৰথমে গুৰু শুকদেৱক পৰিণাম কৰি সংসাৰৰ ছয় গ্ৰন্থ ক'বলৈ আৰম্ভ কৰিলে। সেই পুৰুষৰে পৰম ধৰ্ম সাধিত হয়, যি জনৰ হৰি ভক্তিত ৰতি হয়। ভগৱানক জানিবলৈ জ্ঞানৰ উদয় হ'ব লাগিব। জ্ঞানৰ উদয় হ'লেহে আসক্তি জন্মে ভগৱানৰ প্ৰতি আসক্তিয়ে হৈছে ভক্তি। ভক্তি বিনে এই জ্ঞান সমূলি সম্ভৱ নহয়।

জগতৰ সকলো ধৰ্মৰে মোক্ষ প্ৰাপ্তিহে উদ্দেশ্য, কাম বা কামনা বাসনা নহয়। গতিকে জীৱনৰ আকাঙ্ক্ষা হ'ব লাগে তত্ত্ব জিজ্ঞাসা। তত্ত্বজিজ্ঞাসাৰে ব্ৰহ্মজ্ঞান প্ৰাপ্তি হয়। ভগৱান বা পৰমব্ৰহ্মক অন্তৰত স্মৰণ কৰি যি কৃষ্ণৰ শ্ৰৱণ-কীৰ্তনেৰে ধ্যান মগ্ন হয়, তেওঁৰ কৰ্মগ্ৰন্থি ছেদ হয়। গতিকে এই ভক্তি পন্থাক কোনে ৰতি নকৰিব? লগতে ইয়াকো কোৱা হৈছে যে সৎ গুৰুক আশ্ৰয় কৰি ভক্তিপথত আগবাঢ়িলে হৰিকথাত নিশ্চয় ৰতি বাঢ়িব। কামনা বাসনা নাশ হ'ব। কাম, ক্ৰোধ, লোভ, মোহ এই কামনা বাসনা এৰিব পাৰিলে মন প্ৰসন্ন হয়, চিত্ত অৰ্থাৎ হৃদয় পবিত্ৰ হয়। তেতিয়া হৰিত নিৰ্মল ভক্তি উপজে। অহংকাৰ শূণ্য জীৱহে মুক্ত হয়। সেয়ে বিবেকীজনে পৰম আনন্দে ভগৱান বাসুদেৱক নিৰলস ভক্তি কৰে।

এই ভক্তি আকৌ ভক্তৰ গুণ অনুসৰি ভাগ কৰি ব্যক্ত কৰিছে। সত্বমূৰ্ত্তি অৰ্থাৎ সাত্তিক ভক্তিয়ে কেৱল পৰম ব্ৰহ্মৰ কৃপাহে বিচাৰে। বাসুদেৱৰ কৃপাত এনে ভক্তিৰ মোক্ষ প্ৰাপ্তি ঘটে। ৰাজসিক, অমাসিকজনে ধন সম্পত্তিত পুত্ৰৰ অৰ্থে দেৱতাক ভজন কৰে। কিন্তু বেদাদি শাস্ত্ৰগণে বাসুদেৱ অৰ্থাৎ সমস্ত ঐশ্বৰ্য-বিভূতিৰ দ্বাৰা যিজন প্ৰকাশিত বাসুদেৱৰ পুত্ৰ কৃষ্ণকহে ভজনা কৰাৰ কথা কৈছে।

সৃষ্টি আদি প্ৰশ্নৰ উত্তৰত কৈছে— বাসুদেৱে মায়াৰ সহায়ত জগত সৃষ্টি কৰিছে। প্ৰথমতে মায়াৰ জগতৰ সুক্ষম কাৰণ প্ৰকাশিত হয়। ক্ৰমশঃ সেইবোৰ পৰমাণুত পৰিণত হয় আৰু শেষত এইবোৰ কাৰণৰ পৰা স্থূলজগত সৃষ্টি হয়। স্থূলজগতত নানা দেহত জীৱকো নানা দেহত জীৱকো নানা ভোগ কৰাইছে। জগত পালনৰ কাৰণে কৃষ্ণই নানা অৱতাৰ ধৰি ক্ৰিয়া কৰি

লোকক পালন কৰিছে। এইদৰে দুই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ সামৰি ভাগৱতৰ অন্যতম এক তত্ত্ব অৱতাৰবাদ বা লীলাতত্ত্বক সামৰিছে।

এইদৰে চাৰি প্ৰশ্ন সিদ্ধান্তত প্ৰতিপাদিত শ্ৰীকৃষ্ণৰ মাহাত্ম্যক স্মৰণ কৰি ভট্টদেৱেও কথা ভাগৱতত দ্বিতীয় অধ্যায়ৰ পাঠ সামৰি এই কৃষ্ণতে শৰণ মাগি সামাজিক লোকসকলক নিৰন্তৰে হৰিৰ শ্ৰৱণ-কীৰ্তন কৰিবলৈ আহ্বান জনায়।

১০.৫ *কথা ভাগৱতৰ* গদ্যৰীতিৰ বৈশিষ্ট্য

আগৰ অধ্যায়ত *কথা ভাগৱত* গদ্যৰীতি আৰু অসমীয়া গদ্য পৰম্পৰাগত ভট্টদেৱে পোন প্ৰথমে পূৰ্ণাংগ গদ্যৰূপত কথা ভাগৱত সৃষ্টি কৰিব লগাত সন্মুখীন হোৱা অসুবিধা সমূহৰ বিষয়েও বিতংভাৱে আলোচনা কৰা হৈছে। সেয়ে ইয়াত ভট্টদেৱৰ কথা ভাগৱতৰ গদ্যৰীতিৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ সংক্ষেপে আলোচনা কৰা হ'ল। অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত শংকৰ মাধৱৰ তিৰোধানৰ পাছত এশ বছৰ যোড়শ শতিকাৰ পৰা সপ্তদশ শতিকালৈ অসমীয়া গদ্যসাহিত্যৰ উদ্ভৱ আৰু বিকাশৰ যুগ বুলিব পাৰি। শংকৰদেৱৰ অংকীয়া নাটৰ সংলাপ বা বচনত ব্যৱহৃত লয়যুক্ত গদ্যক বহুতে গদ্যৰ প্ৰথম নিদৰ্শন বুলি ক'লেও সেই গদ্যক প্ৰকৃত অসমীয়া সাহিত্যৰ চানেকী বুলিব নোৱাৰি। অসমীয়া ব্ৰজাৱলী ৰূপে পৰিচিত এই ভাষাৰ অংকীয় নাটৰ গদ্যত মৈথিলীৰ আধিপত্য পোৱা যায়। দ্বিতীয়তে গদ্যৰচনাৰ বাক্য বিন্যাস তাত ৰক্ষা হোৱা নাই। ভট্টদেৱৰ হাততহে প্ৰকৃত অসমীয়া গদ্যৰ সৃষ্টি হয়। এই গদ্যৰ উৎপত্তিৰ মূলতে দুটামান কাৰণ নিৰ্দেশ কৰিব পাৰি। প্ৰথমে জনসাধাৰণে গদ্যভংগীতহে কথা পাতে, ছন্দত নহয়। গতিকে কথা কোৱাৰ ভংগীত যদি সাহিত্য ৰচনা কৰা যায় তেন্তে সেই সাহিত্য বুজাত সহজ হ'ব, জনসাধাৰণৰ বেছি ওচৰ চাপিব। দামোদৰদেৱে এই কাৰণেই ভট্টদেৱক স্ত্ৰী-শূদ্ৰ সকলোৱে বুজিব পৰাকৈ কথাবন্ধে ভাগৱত ৰচনা কৰিবলৈ কৈছিল। গুৰুৰ আজ্ঞা শিৰোধাৰ্য কৰি ভট্টদেৱক অকল কথা ভাগৱত সৃষ্টি কৰাই নহয়, কথা-গীতা, কথা ৰত্নাৱলী- তিনিখনকৈ প্ৰসিদ্ধ তত্ত্বপ্ৰধান সংস্কৃত শাস্ত্ৰ অসমীয়া গদ্যলৈ অনুবাদ কৰি অসমীয়া ভাষাক উচ্চ মৰ্যাদা দান কৰাৰ লগে লগে অসমীয়া গদ্যভাষাৰ প্ৰকাশিত শক্তিৰ পৰিচয় দিয়ে।

ভাগৱতৰ অগাধ পণ্ডিত ভট্টদেৱে ভাগৱতৰ বিষয়বস্তুক নিজস্বভাৱে অনুধাৱন কৰাৰ পিছতহে সাৰকথাখিনি স্বতঃস্ফূৰ্তভাৱেৰে লিখিছে। উপযুক্ত ভাৰ প্ৰকাশৰ বাবে সংস্কৃতিয়া শব্দ আৰু অসমীয়া শব্দৰ উপযুক্ত প্ৰয়োগে স্বতঃস্ফূৰ্ণণৰ পৰিচয় দিছে। সেয়ে কথা ভাগৱত হুবহু অনুবাদো (Literal Translation) নহয়। নাইবা বহলভাৱে লিখা (Explanatory) ৰচনাও নহয়। ইয়াত ভট্টদেৱৰ নিজস্ব বৈশিষ্ট্য ৰক্ষিত হৈছে।

ভাগৱতৰ কথা বস্তু অনুসৰণৰ ক্ষেত্ৰত ভট্টদেৱে গদ্যানুবাদ কৰিছে শ্ৰীধৰ স্বামীৰ টীকাৰ আদৰ্শত। এই কথা তেওঁ *কথা গীতাৰ* আৰম্ভণিতে নিজে স্পষ্ট কৰিছে— "শ্ৰীধৰ ভক্তিত মাত্ৰ নিৰূপণ কৰে, শংকৰী টীকা জ্ঞানক প্ৰধান কৰি ব্যাখ্যা কৰে, ভাস্কৰী কৰ্মক প্ৰধান কৰে, দামোদৰী তিনিও যোগক সমান কৰে। বৈষ্ণৱসৱৰ প্ৰীতিৰ অৰ্থে ভক্তিপ্ৰধান টীকাৰ মতকে প্ৰায় লিখিব।"

গতিকে দেখা যায় যে ভক্তিমন্ত পুৰুষ ভট্টদেৱে গদ্যসাহিত্যৰ সামগ্ৰীক ৰূপৰ মাজত শ্ৰীধৰী টীকাক বেছি গুৰুত্ব দিছিল। এইদৰে কথা বস্তুৰ দৰ্শন গ্ৰহণৰ ক্ষেত্ৰতো ভট্টদেৱৰ নিজস্বতা আৰু যুক্তিযুক্ততা প্ৰতিফলিত হৈছে।

বিষয়বস্তুক সম্যক ৰূপে বুজি লৈ নিজস্ব অনুভূতিৰে উপযুক্ত ভাষাৰ মাধ্যমত এক নিৰ্দিষ্ট ৰূপ দিবলৈ চেষ্টা কৰে তেতিয়াই লেখকৰ নিজস্ব শৈলী ফুটি উঠে। শাস্ত্ৰবিশাৰদ ভট্টদেৱে অধ্যয়নৰ যোগেদি কথাবস্তুক হজম কৰি নিজ অনুভূতিৰঞ্জিত কথা ৰূপায়ণ আৰু ঠায়ে ঠায়ে টীকাৰ ৰীতি প্ৰকট হ'লেও ভট্টদেৱৰ গদ্যৰীতিৰ নিজস্ব সুকীয়া হোৱা কথা বস্তুৱে কথা ভাগৱতত সংক্ষিপ্ত সংক্ষিপ্ত ৰূপ, কথা গীতাত বিস্তৃত ৰূপ আৰু কথা ৰত্নাৱলীত লৈছে মধ্যম ৰূপ। কথা ভাগৱতৰ ভাষা সংক্ষিপ্ত ৰূপ সাৰানুগামী হোৱাত পৰিমিত শৈলীৰ (Economic) বৈশিষ্ট লক্ষ্য কৰা যায়।

কথা ভাগৱতত আৰু কথা গীতৰ ঠায়ে ঠায়ে কথোপকথনমূলক গদ্যৰীতি পৰিলক্ষিত হয়। ভট্টদেৱৰ তিনিওখন গ্ৰন্থৰ গদ্যৰীতিয়ে যুক্তিপদ (Logical) ৰচনা ৰীতি পৰিস্ফুত হৈছে। যুক্তিশাস্ত্ৰত যেনেকৈ পূৰ্বপদ (Premise) পৰা সিদ্ধান্তত (Conclusion) উপনীত হয়, ভট্টদেৱেও তেওঁৰ ৰচনাৰ ওপৰৰ বাক্য কিছুমানৰ পৰা একোটা সিদ্ধান্ত দেখুৱাইছে। কোনো এটা প্ৰশ্ন উপস্থাপন কৰি লৈ তাৰ উত্তৰ যুক্তিৰ মাজেদি শ্ৰীধৰ স্বামীয়ে ব্যাখ্যা কৰিছে। টীকাৰ আদৰ্শত প্ৰশ্নৰ উপস্থাপন আৰু তাৰ ব্যাখ্যা কৰা পদ্ধতিৰ মাজেদি গঢ়ি উঠা ৰীতিটোকে ভট্টদেৱী গদ্যৰ ব্যাখ্যাত্মক (Expository) ৰীতিও বুলিব পাৰি। ভট্টদেৱৰ গদ্য ভাষা আৰু বিষয়বস্তু দুয়োটাৰে মূল উৎস বাক্য শ্লোক হোৱাৰ বাবে লেখকৰ অনভিপ্ৰেতভাৱে হ'লেও কথা ভাগৱতৰ ৰচনাৰ মাজত কোনো অংশই গদ্যৰ বাক্য নিবাস প্ৰকৰণৰ নিয়ম (Rules of system) হেৰুৱাই ছন্দোময় লালিত্য গ্ৰহণ কৰিছে। যেনে- 'কোমল ৰূপ' শ্যাম সুন্দৰ পীতাম্বৰঃ প্ৰসন্ন বদনঃ কমল নয়নঃ নাসা তিলফুলঃ মুখে মনং হাসঃ কটাক্ষ বিকাশ.....' পূৰ্ব কবিৰ কাব্যৰাজিৰ এনে ধৰণৰ পদ্যধৰ্মী ৰচনাৰ দৃষ্টান্ত কথা ভাগৱতৰ মাজতো কম, কথা গীতাৰ মাজতো পাবলৈ টান, আৰু কথা ৰত্নাৱলীৰ মাজত নায়েই। সেই ক্ষেত্ৰত ভট্টদেৱৰ গদ্যৰীতিত বাক্যবিন্যাস ৰীতি সংস্কৃত ব্যাকৰণ অনুসৰি ৰক্ষিত কৰিবলৈ লেখকে চেষ্টা কৰিছে।

কথা ভাগৱতৰ ৰচনা ৰীতি সংস্কৃতীয়া আৰু গহীন ভাগৱতৰ গভীৰ ভাৱ সংস্কৃতীয়া গহীনভাষাৰে প্ৰকাশ কৰা কাৰণে কথা ভাগৱতৰ গাম্ভীৰ্য বাঢ়িছে। ভাবো ঠিকমতে প্ৰকাশ হৈছে। অৱশ্যে সংস্কৃতীয়া শব্দৰ মাজত শ্ৰুতি মাধুৰ্য নকমাকৈ ঠায়ে ঠায়ে অসমীয়া শব্দৰ উপযুক্ত ব্যৱহাৰৰ কথাও ভট্টদেৱৰ ৰচনা ৰীতিত উল্লেখ কৰিব পাৰি। এই ক্ষেত্ৰত ভট্টদেৱৰ পূৰ্ববীসকলৰ কাব্যৰ ভাষাৰ পৰা আৰু তৎকালীন সমাজত কামৰূপী ভাষাৰ পৰা শব্দগ্ৰহণ কৰি পাৰ্যমানে ব্যৱহাৰোপযোগী ঠাইত ব্যৱহাৰ কৰাও দেখা যায়। ভাগৱত পুৰাণৰ দৰে তাত্ত্বিক গ্ৰন্থৰ অনুবাদ গদ্যৰূপত বিষয় বস্তুৰ গ্ৰহণ যোগ্যতা সৰ্বসাধাৰণ সমাজত, সাধাৰণ কথিত ভাষাৰ শব্দ প্ৰয়োগে খৰ্ব কৰিব বা শ্ৰদ্ধা নকৰিব বুলিও মুক্ত ব্যঞ্জনান্ত 'খালন্ত', 'বোলন্ত' আদি ব্যৱহাৰ কৰা যেন লাগে। যেনেকৈ শংকৰ, মাধৱদেৱে গীত-পদ আদিত ব্ৰজবুলি মিহলাই তেওঁলোকৰ ৰচনাৰীতি গহীন কৰি তুলিছিল। এইটো হয়তো ভট্টদেৱৰ অভিপ্ৰেত নিজস্ব ৰীতিও হ'ব পাৰে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন ১ ঃ ভট্টদেৱৰ ৰচনা কৰা 'কথা ভাগৱত'ৰ প্ৰথম অধ্যায়ৰ বিষয়ে লিখক। (২০০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

প্ৰশ্ন ২ ঃ ভট্টদেৱে ৰচনা কৰা 'কথা ভাগৱত'ৰ দ্বিতীয় অধ্যায়ৰ পৰিচয় আগবঢ়াওক। (২০০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

১০.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- এই অধ্যায়টিৰ অধ্যয়নৰ পৰা ভট্টদেৱৰ কথা ভাগৱতৰ সন্নিবিষ্ট ভট্টদেৱৰ ভাষাৰ নিজস্ব ৰূপ উপলব্ধি হ'ল।
- ভাগৱতৰ কথা বস্তুক ভট্টদেৱে কেনেকৈ নিজস্ব এক গতত উপস্থাপন কৰিছে প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় অধ্যায়ৰ আলোচনা কৰিবলৈ গৈ গম পোৱা গ'ল।
- মূলৰ বিস্তৃত বা বহল বিষয়বস্তুক অতি সংক্ষেপে ভট্টদেৱে এই অধ্যায় দুটাত নিজস্ব ৰীতিত বৰ্ণনা কৰিছে।
- প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় দুয়োটা অধ্যায়তে ভাগৱত সৃষ্টিৰ কথাক ভট্টদেৱে অন্তৰ্ভুক্ত কৰিছে আৰু মূলৰ ভক্তিতত্ত্বক প্ৰস্ফুটিত কৰিবলৈ সক্ষম হয়।
- দ্বিতীয় অধ্যায়ৰ বিষয়বস্তুত ভাগৱতৰ নিৰ্গুণ ভক্তিক শ্ৰেষ্ঠতা প্ৰতিপালন কৰিছে।

১০.৭ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্ৰন্থ ঃ

১। সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা ঃ অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত; গুৱাহাটী

২। হৰিনাথ শৰ্মাদলৈ ঃ বৈকুণ্ঠনাথ ভট্টাচাৰ্য বিৰচিত শ্ৰীশ্ৰী মদ্ভাগৱত কথা বা কথা ভাগৱত, ১ম খণ্ড, গুৱাহাটী ঃ বাণী প্ৰকাশ

৩। মহেশ্বৰ নেওগ ঃ শ্ৰীভাগৱত কথা (প্ৰথম স্কন্ধ), গুৱাহাটী ঃ লয়ার্ছ বুকষ্টল

৪। যাদৱদেৱ শৰ্মা ঃ ভট্টদেৱ; টিহু ঃ কামাখ্যা প্ৰেছ

৫। বসন্ত কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য ঃ মধ্যযুগৰ সাহিত্য, নলবাৰী, সমন্বয় গ্ৰন্থালয়

১০.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ *কথা ভাগৱতৰ* প্ৰথম অধ্যায়ৰ কথা বস্তু বৰ্ণনাত ভাগৱত কোনে কৰা আগত কৈছে আৰু কলিযুগত ভাগৱত শাস্ত্ৰৰ শ্ৰেষ্ঠতা নিৰূপণ।

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ *কথা ভাগৱতত* নিৰ্গুণ ভক্তিৰ শ্ৰেষ্ঠতা প্ৰতিপাদন।

১০.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ *কথা ভাগৱতত* ভট্টদেৱৰ নিজস্ব গদ্যৰীতিৰ পৰিচয় পোৱা যায়। ভট্টদেৱৰ গদ্যৰীতিৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ কি কি আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ *কথা ভাগৱতৰ* প্ৰথম অধ্যায়ত সন্নিবিষ্ট বিষয়বস্তু আপোনাৰ নিজৰ ভাষাত আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ *কথা ভাগৱতৰ* দ্বিতীয় অধ্যায়ত সন্নিবিষ্ট বিষয়বস্তু আপোনাৰ নিজৰ ভাষাত আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন নং ৪ ঃ ভট্টদেৱৰ গদ্যৰীতিয়ে বা *কথা ভাগৱতৰ* গদ্য ভাঙনিয়ে অসমীয়া ভাষা সাহিত্যত গদ্য সাহিত্যৰ এক নতুন ধাৰাৰ জন্ম দিলে। ভট্টদেৱৰ পৰৱৰ্তী যুগৰ অসমীয়া গদ্যসাহিত্যৰ এটি চমু পৰিচয় দাঙি ধৰক।

প্ৰশ্ন নং ৫ ঃ *কথা ভাগৱতৰ* প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় অধ্যায়ত-বিষয়বস্তুত সন্নিবিষ্ট ভক্তিৰ স্বৰূপ দাঙি ধৰি বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ ভক্তি আন্দোলনত আগবঢ়োৱা অৱদানৰ কথা বিচাৰ কৰক।

প্ৰশ্ন নং ৬ ঃ চমুটোকা লিখা ঃ

ক) *কথা ভাগৱতত* শ্ৰীধৰ স্বামীৰ টীকাৰ ব্যৱহাৰ।

খ) অসমীয়া গদ্যসাহিত্যত কথা ভাগৱতৰ স্থান।

*** ***** ***